

Опис досвіду роботи вчителя української мови та літератури Кучеравлюк Тетяни Анатоліївни

<https://vseosvita.ua/user/id1102479> - мій овітянський сайт на «Всеосвіті»

Інтерактивні методи на уроках української мови та літератури

Людина, що не знає нічого, може навчитися;
справа тільки в тому, щоб запалити в ній бажання вчитися.

Д. Дідро

Кожен учитель прагне, щоб предмет, який він викладає, був зрозумілим для учнів, викликав жвавий інтерес та бажання дізнатися ще більше. Для педагога успіхи і досягнення учнів є предметом гордості та доказом успішності його діяльності. Саме це, безумовно, змушує нас розвиватися, застосовувати нові методи навчання, які в найбільшій мірі активізують діяльність школярів, допомагають виробляти в них самостійні навички в навчальній роботі.

Вимогою сучасності є потреба застосування інформаційних технологій на уроках української мови та літератури, адже діти мають можливість користуватися новинками техніки. Вони швидше дорослих опановують ці новинки, застосовують їх у повсякденному житті. Ми ж прагнемо дати учням можливість здобути знання, виробити стійкі навички самоосвіти, як цього вимагає нова стратегія і тактика формування мовної особистості. Відповідно до нового Державного стандарту базової освіти пріоритетним завданням для вчителів стала підготовка школярів до активної життєдіяльності в умовах сьогодення. Однією з важливих компетентностей є інформаційно-комунікаційна компетентність - здатність учня використовувати інформаційно-комунікаційні технології та відповідні засоби для виконання особистісних і суспільно значущих завдань. Таким чином, вимагаючи такі навички від підопічних, маємо теж бути обізнаними.

Бразильський педагог Пауло Фрейре вважає, що доцільно замінити традиційну «накопичувальну» освіту на освіту «проблемно-визначальну». У книзі «Педагогіка пригноблених» П. Фрейре назвав «банківською освітою», коли учнів розцінюють як «банк», а викладачів – як вкладників, які сподіваються отримати дивіденди в майбутньому. При «банківській освіті» учні є пасивними отримувачами певного обсягу знань, які вони доволі часто вважають не своїми, не інтерпретують їх, не розуміють значення та, найголовніше, забувають більшу частину після отримання оцінки. За умов проблемно-визначальної освіти учні займаються реальними проблемами, запозиченими з життя. Навчання, вважає педагог, відбуватиметься набагато успішніше, якщо учні самостійно формулюватимуть завдання і, виходячи з власного життєвого досвіду, виконуватимуть їх.

Під час навчання учні мають робити набагато більше, ніж просто слухати і фіксувати готові думки вчителя. Вони можуть продумувати інформацію самостійно, визначати та обговорювати проблеми, знаходити шляхи їх

розв'язання, спостерігати і планувати. Вони повинні мати змогу застосовувати нові знання та навички на практиці, створювати зворотні зв'язки. Наш мозок схожий на комп'ютер. Щоб комп'ютер працював, його потрібно ввімкнути. Так само потрібно «ввімкнути» й мозок учнів. Щоб учні оволоділи вмінням самостійно здобувати знання існує такий метод -**проблемно-пошуковий**.

Ось, наприклад, як на уроці української мови можна організувати вивчення нового матеріалу на тему «Апостроф після префіксів», застосовуючи проблемно-пошуковий метод.

Створюється проблемна ситуація. На дошці записані слова(з'їхати, під'їхати, з'юрмитись, з'їсти, з'ясували, під'їзд, п'ється, під'їздити, об'єднати, об'їзд, роз'яснити, роз'їзд, роз'єднати, роз'їхались тощо). Далі пропоную дітям пояснити вживання апострофа в цих словах. Якщо учні не можуть пояснити, то організовую проблемно-пошуковий діалог.

-Чи можемо застосувати до цих правил вживання апострофа, яке ми вивчали?

-Ні, не можемо.

-Чому?

-У поданих словах апостроф стоїть після –з,д-,які не належать до губних.

-Яка частина слова робить їх різними за змістом?

Учні, пригадуючи будову слова, відповідають, що префікс.

-Отже, після якої частини слова пишеться апостроф у цих словах?

-Після префікса.

Таким чином, викликаю в учнів інтерес до проблеми, що розглядається.

-А чому в словах *виїхати, поїсти, поєднати* апостроф не пишемо?

Якщо учні не можуть відповісти, тоді продовжую діалог.

-Ці префікси закінчуються на голосні чи приголосні звуки?

Діти з легкістю можуть відповісти на це питання.

-Спробуйте сформулювати правило про правопис апострофа.

Тепер уже більшість учнів можуть «відкрити» це правило.

Діти відчують себе відкривачами, мовознавцями, тому такі уроки захоплюють, пробуджують інтерес та мотивацію, навчають самостійному мисленню та діям.

Дещо змінивши слова великого китайського педагога Конфуція, можна сформулювати кредо інтерактивного навчання.

Те, що я чую, я забуваю.

Те, що я бачу й чую, я трохи пам'ятаю.

Те, що я чую, бачу й обговорюю, я починаю розуміти.

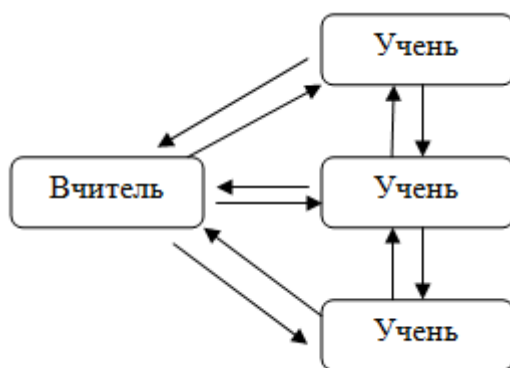
Коли я чую, бачу, обговорюю й роблю, я набуваю знань і навичок.

Коли я передаю знання іншим, я стаю майстром.

Під інтерактивним навчанням розуміємо спеціальну форму організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну передбачувану мету: створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність, набуде якісних знань. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових, симуляційних ігор, проведення дебатів, дискусій, спільне вирішення проблеми

на основі аналізу відповідної ситуації. Як свідчать дослідження вчених, інтерактивне навчання ефективно сприяє формуванню вмій, навичок, виробленню гуманістичних установок на моральні цінності, створенню атмосфери співробітництва і сприятливого мікроклімату для розвитку самодостатньої особистості, а педагогу дає змогу стати справжнім лідером.

Інтерактивні методи – форма навчання, у процесі якого учні і вчитель перебувають у режимі бесіди, діалогу між собою. Це співпраця, взаємонавчання: вчитель – учень, учень – учень. При цьому вчитель і учень – рівноправні, рівнозначні суб'єкти навчання. Інтерактивна взаємодія виключає домінування одного учасника навчального процесу над іншим, однієї думки над іншою. Під час такого спілкування учні вчаться бути демократичними, спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, ухвалювати обґрунтовані рішення.

Дослідження, проведені Національним тренінговим центром (штат Меріленд, США) у 1980-х роках, показує нам, що інтерактивне навчання уможливорює різке збільшення відсотка засвоєння матеріалу, бо впливає не лише на свідомість учня, а й на його почуття та волю. Результати цих досліджень зображено на схемі, яка дістала назву «Піраміда навчання».

Основа інтерактивного навчання – взаємодія учнів та активне використання здобутих знань, умінь і навичок. Такий підхід до викладання підвищує інтерес дітей до навчальної діяльності!

До інтерактивних методів навчання української мови належать: самостійна робота під контролем викладача, проблемні та творчі завдання, робота в парах, запитання від учня до вчителя і навпаки. Як показує наш досвід, застосовуючи ці методи, учень змушений активно здобувати, переробляти й реалізовувати навчальну інформацію, подану в такій дидактичній грі, яка забезпечує об'єктивні й значно вищі, порівняно з традиційними (пасивними) методами, результати навчання.

Треба зазначити, що ігри — один із найактивніших методів навчання мови, який забезпечує не лише розвиток українського мовлення, формування й вдосконалення навичок і умінь комунікації українською мовою в різноманітних близьких до реальних ситуаціях, але й підвищенню зацікавленості школярів у вивченні української мови. Учитель у грі може займати такі позиції: бути центром гри, її керівником та режисером; виконувати функції одного з гравців; бути стороннім спостерігачем. Сухомлинський писав: «Гра – це величезне світле вікно, крізь яке в духовний світ дитини вливається життєдайний потік уявлень, понять про навколишній світ».

Для того, щоб емоційно налаштувати дітей на урок, щоб вони відчували себе комфортно, на початку уроку використовую **афірмації** - це позитивно сформульована фраза-твердження, що працює як самонавіювання «Я вірю в себе», «Я все зможу», «Я зможу оволодіти матеріалом уроку». Для створення командного духу будуть доречними такі афірмації: «Ми разом. Нас багато- нас не подолати», «Один за всіх –і всі за одного».

Використовую легенди, історії, афоризми, притчі тощо. Наприклад, ось одна із притч, яку можна використати на уроці літератури, вивчаючи твір, у якому уславлюється дружба.

Притча «Образи й радості»

Якось двоє друзів багато днів ішли пустелею. Раз вони посперечалися, і один з них зопалу дав іншому ляпаса. Друг біль відчув, але промовчав. Лише написав на піску: «Сьогодні мій найкращий друг дав мені ляпаса».

Друзі продовжили подорож, і через багато днів знайшли оазис із озером, у якому вирішили викупатися. Постраждалий від ляпаса мало не втонув, але друг його врятував. Коли ж отямився, то висік на камені: «Сьогодні мій найкращий друг урятував мені життя».

Перший поцікавився:

– Коли я тебе скривдив, ти написав на піску, а тепер – пишеш на камені. Чому?

І друг відповів:

– Коли хтось кривдить нас, ми повинні писати це на піску, щоб вітри могли стерти напис. Але повідомлення про гарні вчинки ми повинні висікати на камені, щоб ніякий вітер не міг це стерти. Навчися писати образи на піску й висікати радості на камені. Залиш дещицю часу для життя! І нехай тобі буде легко й світло...

Метою своєї роботи бачу: шляхом використання інноваційних творчих методів повернути втрачений інтерес до навчання, впливати на розвиток кожної дитини з урахуванням її інтересів, мотивів, системи цінностей; стимулювати розвиток здібностей кожної особистості. Тому у своїй практиці намагаюся впроваджувати новітні технології, інноваційні методи навчання, тематичні уроки. «Мозковий штурм», «Інформаційне гроно», «Асоціативний куц», «Карта візуалізації», «Займи позицію», «Незакінчене речення», «Крісло автора», «Мотрійка», «Аукціон», «Крісло відвертості»- ось далеко не повний перелік прийомів, які я застосовую у своїй роботі.

На уроках української літератури при вивченні біографії письменника застосовую метод **«Крісло автора»**. Обираю учня, який хоче відповідати, він займає зручну позицію в кріслі. Наприклад, сьогодні учень є автором твору «Лісова пісня». Учень-автор розповідає про свій життєвий та творчий шлях, розкриває секрет, що спонукало його до написання драми-феєрії, але не тільки розповідає, але й ставить питання учасникам навчального процесу. Для кращого сприйняття матеріалу можна використовувати презентацію. Такий метод можна використовувати й на уроках мови. Наприклад, дитина уявляє, що вона сьогодні «Займенник».

Під час вивчення характеристики образів застосовую метод **«Крісло відвертості. Хто я?»**. Наприклад, за твором Нечуя- Левицького «Кайдашева сім'я». Учасник сідає в крісло і за допомогою цитат описує себе (портретна характеристика, відношення до релігії, професійна діяльність, мій сором, сини про мене тощо). Інші учасники мають відгадати, який герой перед ними (Омелько Кайдаш).

При вивченні числівника застосовую метод **«Аукціон»**. Пропоную дітям згадати слова, у яких зашифрований числівник. Наприклад, тримати, стоматолог, родина, Прип'ять, інтрига, сім'я, сорока, хрестоносець, трибуна тощо. У старших класах пропоную згадати твори, де в назві є числівник. Наприклад, «Три літа» Шевченко, «Сто тисяч» Карпенко- Карий, «Три зозулі з поклоном» Тютюнник, «Перший диктант» Остап Вишня тощо.

При вивченні лексики **«Відшукай слово у слові»**. Наприклад, велосипед(поле, депо, село, весело).

«Музичні слова». Записати якомога більше іменників, до складу яких би входили ноти (дорога, ребус, ведмідь, фабрика, сольний, столяр, насіння).

При узагальненні вивченого матеріалу використовую мовні та літературні **ребуси**. Наприклад, у 9 класі пропоную відгадати твори Т. Г. Шевченка, які вивчили. Для створення ребусів можна користуватися «Генератором ребусів».

Поема «Сон»

Поема «Кавказ»

Поема «Катерина»

Ребуси можна використовувати як на комбінованому уроці, так і на нетрадиційному, а також під час будь-якої роботи: індивідуальної, групової, у парах. Ребуси допомагають розвивати увагу, логічне мислення, пам'ять.

Метод **«Мотрійка»**. Мотрійка- один із популярних українських національних сувенірів, дерев'яна лялька. Цей метод допомагає запам'ятовувати асоціативний логічний ланцюжок, дозволяє схожі компоненти зібрати до купи, складає єдину картину спільного образу в підсвідомості. Наприклад, на дошці портрет Григорія Сковороди. Від більшого до меншого учні згадують усі асоціації, які пов'язані з образом Сковороди(філософ, учитель, байкар, «сродна праця», «Світ ловив мене, та не впіймав», мандрівник тощо). Учні шукають схожі компоненти за допомогою асоціації і підсвідомо причіпляють до образу Григорія Сковороди.

Метод **«Асоціативний куц»** використовую на уроці літератури. Наприклад, при вивченні поезії Лесі Українки «Давня весна». Учні складають інформаційне гроно до образу весни.

«Карусель асоціативних предметів». Узагальнення вивченого про Григорія Сковороду 9 клас.

На столі лежать предмети.

Завдання: учні беруть предмети і пояснюють із чим вони асоціюються.

1. Книга «Закон Божий» 2. Сопілка 3. Іграшкове серце 4. Годинник.
5. Вода в склянці 6. Овечка – іграшка 7. Підручник «Етика» 8. Бджола.

На уроках літератури при аналізі ліричного твору для кращого розуміння учнями поезії використовую елементи образотворчого мистецтва і музики. Наприклад, при вивченні творчості Івана Малковича у 8 класі даю учням домашнє завдання: намалювати ілюстрацію до поезії «З янголом на плечі». Тоді на основі цих малюнків шляхом порівняння розкриваємо ідейно-художній зміст вірша. А якщо ця поезія покладена на музику, то використовую ще й пісню для кращого розуміння твору.

Узагальненню й вдосконаленню знань з орфографії, лексикології, фразеології тощо сприяє гра **«Знайди пару»**. Найчастіше практикую цю гру на етапах узагальнення й систематизації вивченого матеріалу, повторення на початку уроку та як орфографічну розминку. Цінність гри «Знайди пару» у тому, що вона вимагає від учнів застосування багатьох правил. На дошці або на екрані в колонку записано слова. Наприклад, синоніми — власне українські й запозичені слова. Потім ці слова з'єднуються стрілочками, пояснюється, обґрунтовується, чому підібрано саме це слово в пару.

Можливий ускладнений варіант гри. У словах складних для написання, зображених на дошці чи екрані, пропущено літери. На учительському столі лежать картки, на яких теж слова із пропущеними літерами. Викликаний учень бере картку, міркуючи, куди записати слово, вставляє пропущені літери. Іноді можна проводити цю гру у формі змагань між двома командами. Перемагає команда, яка допустила менше помилок.

Гра «Знайди пару» допомагає розвивати в учнів аналітичні здібності, формувати орфографічну пам'ять, навички знаходити мовні орфографічні явища, підвищує

свідомість у застосуванні правил. Цю гру можна проводити як в усній, так і в письмовій формах. Вона сприяє підвищенню зацікавленості у вивченні української мови.

Гра-змагання. За п'ять хвилин написати якомога більше прикладів до вивченої теми, створити словниковий диктант, який потім напишуть учні. Наприклад: «Правопис прислівників», «Правопис займенників».

«Математична граматики». Завдання для обговорення в групах. Виконайте математичні дії, прочитайте слова та доповніть ними прислів'я «Без ...та ...нема України.»

Ска-с+(млин-м)+а=калина Четвер-чет+(дуб-ду)+(ра-р)=верба

«Шифрувальники». У словах пронумеруйте букви, складіть із вибраних нові слова. Використовуючи утворені слова, запишіть речення.

Автор(2),земля(2),сонце(1),поранення(5),слава(3)-Весна

Полум'я(1),крила(2),осінь(1),дума(3),вітер(2),поняття(3),чарівність(1), нива(2),Шевченко(7)-Промінчик.

Під час уроків розвитку мовлення використовую **Сторітеллінг** як метод навчання. Storytelling (у перекладі з англійської story означає історія, а telling – розповідати; отже, сторітеллінг – це розповідь історій) – це мистецтво захоплюючої розповіді та передачі за її допомогою необхідної інформації з метою впливу на емоційну, мотиваційну, когнітивну сфери слухача. Ця методика була розроблена та успішно випробувана на особистому досвіді Девідом Армстронгом, головою міжнародної компанії Armstrong International. Клас ділимо на 3 групи по 6 учасників. Кожна дитина кидає кубик. Зі словом, яке випало на кубіку, потрібно скласти історію. З окремих історій група складає спільну історію.

Навчальний матеріал, поданий у вигляді цікавої захоплюючої історії, сприяє розвитку особистісних якостей, демонструє унікальність уяви кожної дитини, дозволяє проявити активність та творчість. Оскільки сучасні діти багато часу проводять онлайн, реальне спілкування стає мистецтвом, якому потрібно навчати. За допомогою цього методу створюється тепла атмосфера в класі, навіть неактивні учні беруть участь в обговоренні.

Використовую на уроках літератури **кроссенси**.

Кроссенс - асоціативна головоломка, що сприяє розвитку логічного, образного мислення учнів. Його можна використовувати на різних етапах уроку. Як будь-яке творче завдання кроссенс підвищують ініціативність, розвивають уяву, комунікативні вміння, навички роботи з інформацією.

Можна використовувати кроссенс під час вивчення біографії письменника. У центрі такої головоломки ,як правило, портрет письменника, а в зображеннях навколо закодовані важливі факти життя і творчості митця. Практикую на етапах узагальнення вивченого. Наприклад, 9клас Творчість Т.Г.Шевченка.

Кроссенс «Відгадай письменника» та його твори

1 Балада «Причинна»

2 Поезія «Сон» («На панщині пшеницю жала»)

3 Поема «Гамалія»

4 Поезія «Садок вишневий коло хати...»

5 Поезія «Заповіт»

6 Поема «Кавказ»

7 Поема «Сон»

8 Поема «Іван Підкова»

9 Поема «Катерина»

10 Балада «Тополя»

11 Поема «Гайдамаки» (Тарас Шевченко)

LearningApps (<https://learningapps.org/>) – онлайн-сервіс, який дозволяє створювати інтерактивні вправи. Він є конструктором для розробки, зберігання інтерактивних завдань з різних предметних дисциплін, за допомогою яких учні можуть перевірити та закріпити свої знання в ігровій формі.

Посилання на мої інтерактивні вправи

<https://learningapps.org/display?v=ppvnj6ght23>

<https://learningapps.org/display?v=p9gz0iov523>

Також на «Всеосвіті» можна подивитися мої презентації, літературні диктанти, розроблені тести тощо.

<https://vseosvita.ua/user/id1102479>

Одним із найбільш вживаних мультимедійних засобів залишається презентація, створена в Power Point. Презентація - це набір слайдів, де є текст, графічні об'єкти, малюнки, музичні файли, відео тощо. Для того, щоб підготувати невеличку презентацію або ж дібрати до неї ілюстративний чи текстовий матеріал, потрібно продумати дизайн майбутньої презентації, звернутися до різних джерел і вибрати тільки ту інформацію, що стосується даної теми, лаконічно розмістити на слайді й естетично оформити. Використання презентацій на уроці сприяє логічному викладу навчального матеріалу, що значно підвищує рівень знань учнів, правильному сприйняттю комп'ютера як універсального інструмента для роботи в будь-якій галузі людської діяльності. За допомогою комп'ютерних технологій можна використовувати на уроці наочність вищого рівня- відеоматеріали, анімаційні фрагменти, інтерактивні моделі, що дають змогу продемонструвати учням ті явища, які в реальному світі побачити неможливо. Використання презентацій є доцільним на будь-якому етапі уроку: під час вивчення нового матеріалу, закріплення, контролю. Презентація повинна бути короткою, доступною і композиційно завершеною. Її тривалість повинна складати не більше 20-30 хвилин при кількості 20-25 слайдів, причому демонстрація одного слайду займає до 1 хвилини.

Модель етапів уроку з використанням інтерактивних методів навчання на уроках української мови та літератури

Мої вихованці беруть участь у шкільних та районних олімпіадах з української мови та літератури, мають певні результати та отримують великий досвід.

Переможці районної олімпіади

2021-2022 н.р.

Беседних Павло- 9клас

2022-2023 н. р.

Герасименко Марк -10 клас

Ковальчук Єва – 9 клас

Щороку учні беруть активну участь у грі «Соняшник» і мають певні результати. Ця гра допомагає дітям розширити свій кругозір, пізнати багато нового і цікавого для себе.

Висновки

Отже, зі застосуванням інтерактивних технологій виграє весь навчально-виховний процес, бо вони дають можливість залучити кожного учасника до обговорення проблеми, а це сприяє розвитку критичного мислення, діалогічного мовлення, уміння доводити. Учні набувають навичок співпраці, колективного пошуку рішень, беруть активну участь у навчанні та передачі своїх знань іншим. Таким чином, досягається головна мета інтерактивного навчання: «Те, що я чую, я забуваю. Те, що я бачу й чую, я трохи пам'ятаю. Те, що я чую, бачу й обговорюю, я починаю розуміти. Коли я чую, бачу, обговорюю й роблю, я набуваю знань і навичок. Коли я передаю знання іншим, я стаю майстром» .

На основі вивчення використання інтерактивних методів навчання на заняттях української мови можна визначити такі переваги:

1. Забезпечується інтеграція теорії і практики, зменшується відстань між теорією і практикою.
2. Розвиваються навички комунікативного діалогічного спілкування.
3. Зростає зацікавленість учня у використанні додаткової спеціальної літератури.
4. Розвиваються здібності учасників приймати рішення за умов неповної інформації; набувається досвід у вирішенні проблемних завдань.
5. Удосконалюються навички прийняття рішень в умовах обмеженого часу.
6. Забезпечується активна участь у колективній справі, інтенсивний обмін досвідом і знаннями між учасниками команд, можливість для кожного з них порівняти свої знання і дії з іншими, а також уміння скоординувати ці дії.

І хоча інтерактивні технології потребують значної кількості часу для підготовки , проте результат від таких занять стає стимулом для подальшої роботи з цими методами навчання.

Головне завдання - підвищити пізнавальний інтерес учнів до вивчення предмета, ефективність його опанування школярами. Загальновизнано, що особистість, яка зацікавлена, хоче пізнати матеріал, засвоює його набагато краще, ніж та ,що не зацікавлена змістом того, що вивчає.

Вміле застосування інноваційних форм роботи дасть змогу вчителю підняти рівень знань учнів. Життя доводить, що в складних умовах, що постійно

змінюються, найкраще орієнтується, приймає рішення, працює людина творча, гнучка, креативна, здатна до генерування і використання нового: нових ідей, задумів, нових підходів та рішень. Це людина, яка володіє певним переліком якостей, а саме: рішучістю, вмінням не зупинятися на досягнутому, сміливістю мислення, вмінням бачити за межі того, що бачать сучасники і бачили попередники. Саме такий підхід забезпечує позитивну мотивацію здобуття знань, сприяє розвитку творчої особистості.